

Infopäev Põllumajandusloomade heaolu – väikemäletsejalised (lambad/kitsed) 22.11.2019 Olustvere Teenindus ja Maamajanduskool



Lektor Ell Sellis

Konsulent, mahetalunik - lambakasvataja, ELKL juhatuse liige.

Soovitused kitsedele

Loengus käsitletavat teemad.

Üldsätted

Artikkel 1

1. Soovitust kohaldatakse kitsede suhtes, keda aretatakse või peetakse toidu, villa või naha saamiseks või muul põllumajanduslikul eesmärgil.
2. Soovituse kohaldamisel tähendab "kits" kõiki kitsi ning alla kuue kuu vanust kitse käsitatakse kitsetallena.

Artikkel 2

Tuleb meeles pidada järgmisi kitsede (*Capra hircus*) olulisi bioloogilisi omadusi:

- a) kits toitub rohkem lehti ja võrseid närides kui karjamaal rohtu süües ning on kõige paremini kohandunud liikumiseks kuival, kõval pinnasel. Kitsel on hea ronimisvõime, mis võimaldab tal kätte saada lehti ja võrseid. Kits vajab soojust ega talu hästi madalat temperatuuri, eriti juhul, kui ilm on vihmane ja tuuline;

- b) kitsed häälitsevad sageli vastastikku ja inimesele reageerides. Ohtu hoomates hoiatavad nad üksteist norsatust meenutava häälitsusega, ohuallikaks võivad nad pidada ka inimest. Kits võib kas põgeneda või end ümber pöörates ohule vastu astuda. Kui kitse ei häirita, võib ta palju aega veeta ümbrust uurides. Tarandikus või hoones võivad kitse kergesti häirida näiteks vari, peegeldus ja vali müra;
- c) kits elab omavahel suhtlevas rühmas, mis koosneb enamasti pereliikmetest. Ta otsib üksindust tavaliselt ainult poegimise ajal. Sunderaldamisel võivad olla tõsised, isegi saatuslikud tagajärjed, sest loom keeldub söömast;
- d) enamik kitsetõuge on sesoonsed paaritujad, muul ajal moodustavad sokud eraldi allrühma. Poegimine on raske suhteliselt harva. Kits sünnitab ühe või mitu talle, kes tavaliselt ei järgne emakitsele, vaid jäävad pigem sünnipaiga lähedale peitu. Vahetult enne või pärast poegimist võib häirimise tõttu juhtuda, et kitse ja talle vaheline side jääb välja kujunemata.

Kitsede kasvatamine ja järelevalve

Artikkel 3

1. Kitsede tüübi ja arvu ning loomkoormuse üle otsustades lähtutakse keskkonnatingimuste sobivusest ja sellest, kui tõenäoline on küllaldase sööda olemasolu aasta ringi. Loomakasvataja peab olema piisavalt pädev, et tõu omadusi, kasutatavat loomakasvatussüsteemi ning kõiki keskkonnaaspekte arvesse võttes kaitsta karja heaolu. Kari või loomkoormus ei tohi olla liiga suur. Suure karja tohib moodustada ainult juhul, kui võib olla täiesti kindel, et loomakasvataja suudab tagada iga looma heaolu kaitse.
2. Looma eest peab hoolitsema piisav hulk töötajaid, kellel on nõuetekohased teoreetilised ja praktilised teadmised kitsede ning kasutatava loomakasvatussüsteemi alal ja kes on võimelised:
 - aru saama, kas looma tervis on hea;
 - aru saama, mida tähendab käitumismuutus;
 - hindama kõigi keskkonnamõjude sobivust loomade tervise ja heaoluga.
3. Loomakasvataja peab olema pädev ning kogunud kõigis kitsekasvatuse valdkondades, kaasa arvatud kitse teisaldamine, poegimine, lüpsmine, sõrgade hooldamine, vajaduse korral pügamine ja kammimine, vaksineerimine, süstimine ja ravimi suukaudne manustamine, niivõrd kui see on lubatud riigi seadustega. Loomakasvataja, kellel on väike kitsekari ning puudub nõutav kogemus

või kellel ei ole vajalikke seadmeid, tagab, et tal oleks võimalus pidada nõu asjatundjaga ning saada kätte seadmeid, mis võimaldavad tal tekkiva probleemi asjakohasel viisil lahendada.

4. Iga kitsetõug on kordumatute omadustega ning loomakasvataja peab teadma, millised on tema hoole all oleva looma vajadused. Kitsel on loomupärane kalduvus närvida lehti ja võrseid ning toitu otsides rännata. Neid tegureid tuleb arvestada kitse pidamiseks sobiva keskkonna üle otsustamisel.

5. Kitse tuleb ka suures karjas kohelda alati üksikisendina. Üksikult peetav kits peab loomakasvatajaga tihedamini kokku puutuma ning vajab rohkem järelevalvet. Uue rühma loomise korral hoolitsetakse selle eest, et rühma loomade vahel ei tekiks võitlust ega stressi.

Artikkel 4

1. Selleks et inimese ja looma vaheline suhe kujuneks positiivseks, tuleb looma tema varasest elueast peale hoolikalt kohelda ja temaga muul viisil suhelda.

2. Loomakasvatajal peavad olema kitse hooldamise ja teisaldamise kogemus ning ta peab tundma tema käitumisviise.

3. Kitse tuleb kohelda rahulikult. Sellisel juhul on teda tõenäoliselt parem juhtida või ajada kui ärritatud seisundis. Kitse ühest kohast teise ajades kasutatakse tema karjainstinkti. Kitse eelistatavalt juhitakse, kuid vajaduse korral ka aetakse, tingimusel et seda tehakse ettevaatlikult. Tuleb hoiduda tegevusest, mis võib looma ehmatada, vigastada või ärritada. Kitse ei tohi tõsta peast, sarvedest, jalgadest, sabast ega villkattest. Abivahendit, näiteks keppi, tohib kasutada ainult looma suunamiseks viisil, mis ei põhjusta loomale valu ega kannatust.

Artikkel 5

Põllumajanduslikul eesmärgil peetavat kitse ei tohi kasutada muul eesmärgil, ka mitte avalikus etenduses või demonstratsioonil, kui see võib kahjustada tema tervist ja heaolu.

Artikkel 6

1. Karja kontrollitakse põhjalikult vähemalt kord päevas, välja arvatud juhul, kui kitsi peetakse väljas turvalistes ekstensiivtingimustes ja kui ilm on ilus; sellisel juhul võib kontrollkäike vähendada, kuid neid tuleb siiski teha vähemalt kord nädalas. Kui looma heaolu võib olla ohus, tehakse kontrollkäike sagedamini kui kord päevas või kord nädalas, eelkõige poegimise ajal, kui

on märkimisväärne kärbeste või kiskjate rünnaku oht, ning juhul, kui majandamis- või muud tingimused olulisel määral muutuvad. Selliseid kontrollkäike tehakse automaatseireseadme olemasolust hoolimata ning kontrollimisel peab käepärast olema valgusallikas.

2. Karja põhjalikul kontrollimisel ei pea iga looma eraldi kontrollima. Üksikult kontrollitakse looma, kelle puhul see on üldkontrolli põhjal vajalik.

3. Kitse üksikult kontrollides pööratakse erilist tähelepanu tema füüsilisele seisundile, liikumisele ja kehahoiule, mäletsemisele, villkate, kõrvade, silmade, saba, jalgade ja sõrgade seisundile, käitumismuutustele, haavadele, vigastustele, lonkamisele või haigustunnustele. Terve loom häälitseb, on aktiivne, tema liigutused ja kehahoid vastavad vanusele, soole, tõule ja füsioloogilisele seisundile. Looma hea tervise märgiks on üldine erksus, ilus ühtlane villkate, puhtad ja selged silmad, terved hambad, vaba liikumine, lonkamise puudumine, hea isu, tavapärane käitumine joomisel ja imemisel, mäletsemine, välisparasiitide puudumine, nähtava haava, mädaniku või muu vigastuse puudumine.

Artikkel 7

1. Kontrollimisel tuleb meeles pidada, et looma halva tervise märgiks on loidus, isutus, piimaanni vähenemine, mäletsemise lakkamine, voolus silmadest, sõõrmeist või suust, tugev süljeeritus, püsiv kõha, turses liigesed või muu kehaosa turse, lonkamine, kõhulahtisus, piima või uriini värvuse muutumine, puhitus, tupe või pärasoole väljalangemine, sage kraapimine või hõõrumine, füüsilise seisundi halvenemine, käitumismuutus, sealhulgas valitsushierarhia kaotus ning teatavatel juhtudel karjast eraldumine.

2. Kui on ilmne, et looma tervis ei ole hea, või kui on märgata, et tema käitumine on hälbinud, võtab loomakasvataja viivitamata meetmed selle põhjuse väljaselgitamiseks ja rakendab asjakohaseid abinõusid. Kui loomakasvataja rakendatud kiired abinõud ei ole tulemuslikud, peetakse nõu veterinaararstiga või muude asjakohaste tehniliste tegurite puhul taotletakse vajaduse korral eksperdi nõu.

Haige või vigastatud looma jaoks peab olema eraldi sulg, mis on küllalt mugav, võimaldab looma jälgida ning loomal teisi kitsi näha.

3. Kits, kes keeldub söömast või areneb aeglasemalt, vajab erikohtlemist; ta viiakse teistsugusele karjamaale või vajaduse korral eraldi pidamiskohta. Haigete hammastega kitsesele antakse sööta,

mida ta saab raskusteta süüa. Kui see ei ole võimalik ning kui kits ei saa nõuetekohaselt hooldada, tuleb ta tappa.

4. Kui kits on nii haige või nii raskelt vigastatud, et vedu põhjustaks talle märgatavalt suuri lisakannatusi, tuleb teda ravida või ta kohapeal tappa. Kui kits tuleb kohapeal tappa, tehakse seda humaansel viisil ja viivitamata; võimaluse korral teeb seda surmamismeetodeid valdav isik.

Hooned, tarandikud ja seadmed

Artikkel 8

Konventsiooniosalised peaksid kaaluma teha korraldusi, mille kohaselt tuleb:

- a) tervishoiu- ja heaoluaspektide kohta otsida erialast nõu, kui hakatakse ehitama uut tarandikku, pidamiskohta või seadet või olemasolevat tarandikku, pidamiskohta või seadet muutma;
- b) uut kitsekasvatusemeetodit või seadet enne nende ärilisse kasutusse võtmist katsetada ning need nõuetekohaseks tunnistamise korral looma tervist ja heaolu silmas pidades heaks kiita.

Artikkel 9

Uue kitsede pidamise kohta kavandamisel võetakse arvesse väliskeskkonna tegureid nagu müra, valgus, vibratsioon, atmosfääritingimused, õhusaaste ning tulekahjust ja üleujutusest tulenev oht.

Artikkel 10

Laudas kitsede pidamise korral rakendatakse kõiki asjakohaseid ettevaatusabinõusid, et vähendada tulekahjuohtu, ning kasutatakse selleks asjaomase asutuse eksperdi abi.

Tuleb kaaluda võimalust paigaldada tulekahjuhäiresüsteem, mis oleks häire korral alati, nii päeval kui ka öösel kuuldav. Töökorras tuletõrjevahendid peavad olema kergesti kättesaadavad. Tuleb tagada, et laudas peetava karja saab hädaolukorras kiiresti vabastada ja evakueerida.

Artikkel 11

1. Hoone ja seade peavad olema projekteeritud, ehitatud ja hooldatud nii, et loomale vigastuste või stressi tekkimise oht oleks võimalikult väike. Need ei tohi soodustada looma haigestumist. Kits on väga uudishimulik loom ning seetõttu peab värava ja ukse kinniti olema selline, mida kits

ei suuda avada. Pindu ei tohi töödelda sellise värvi või puidukaitseainega, mis võib kitse tervist või heaolu ohustada.

2. Heina- ja silosõim tuleb projekteerida ja paigutada ning neid tuleb kasutada nii, et ei loomale tekiks vigastusi, silmakahjustusi ega ohtu, et söödasõim või -pall võiks kitsele või tallele peale kukkuda. Noore kitsetalle ja sarvilise kitse puhul ei tohi kasutada heinavõrku, et ära hoida võrku takerdumise ohtu.

3. Veeanum, küna ja jootur tuleb ehitada ja kohale asetada nii, et nende saastumine uriini ja väljaheitega oleks minimaalne, et vee külmumise ja mahaloksumise oht oleks võimalikult väike ning et loomale ei tekiks vigastusi. Need tuleb hoida täiesti puhtad ning neid kontrollitakse vähemalt kord päevas, äärmuslikes ilmastikuoludes sagedamini, et oleks tagatud nende püsimine töökorras.

Automaatse veevarustuse korral eelistatakse veeanumale jooturit; igas sulus peab olema küllaldane hulk anumaid või jootureid. Jooturi kasutamise korral õpetatakse kits, kes ei ole sellega harjunud, jooturit kasutama.

4. Põrand peab olema sellise konstruktsiooni ja ehitusega ning hooldatud nii, et see ei põhjusta kitsele ebamugavust, stressi ega vigastusi. Jäik põrand peab olema hea äravooluga ning sellel peab olema sobiva ja küllaldase allapanuga ala, mis on piisavalt suur, et kõik kitsed saaksid seal korruga lamada. Rest- või perforeeritud põrand peab olema selline, millel kitse sõrad ei takerdu ega saa vigastada. Lakteeriva kitse lamamisalal ei tohi kasutada restpõrandat, et vältida udaravigastusi. Talle pidamise kohas ei tohi kasutada restpõrandat.

Majandamine

Artikkel 12

1. Karja tervist kaitstakse hoolika kasvatamis- ja majandamisviisi abil. Karjamaa majandamist kavandatakse veterinaararsti nõuandeid arvesse võttes, et muuta haiguste leviku oht minimaalseks ning koostada karja vajadustele kohandatud hoolduskava, mis sisaldab eelkõige asjakohast vaksineerimist, sõrahooldust, ussnugiliste tõrjet ja muud ravi. Enne karjade kokkuviiimist või uue kitse karja võtmist kontrollitakse kitsi ning veendutakse, et nad on terved, et neil ei ole nakkus- või infektsioonhaigust ega nugilisnakkust.

2. Tuleb võtta vajalikud meetmed, et vältida ja ohjeldada välis- ja siseparasiitide teket. Kui on karta nugaliskuse tekkimist, peab kits saama tavapärasest profülaktilist ravi. Kasutatud kemikaal ja selle mahuti kõrvaldatakse, et mitte ohustada teisi liike ja keskkonda.
3. Tuleb võtta meetmed, et vähendada tagakiusamise ohtu, mis on kitsede puhul eriti tõsine. Üksteisele võõraste kitsede koos pidamine võib lõppeda surmaga kas füüsilise vägivalga või selle tagajärjel, et alluv kits ei pääse süüa ja vee juurde.
4. Loomakasvataja tagab, et kitse pügamiseks, pesemiseks, märgistamiseks, kitsele ravimi manustamiseks, vajaduse korral kitse vaksineerimiseks ja raviks kasutatav seade on nõuetekohaselt hooldatud. Süstimisvahendit, mida loomakasvataja riigi õigusaktide kohaselt kasutab, puhastatakse ja desinfitseeritakse enne ja pärast kasutamist ning kasutamise ajal sageli. Doseerimispuustoli otsiku suurus peab vastama selle kitse vanusele ja tõule, kelle puhul otsikut kasutatakse.
5. Kui kitse paigalhoidmiseks kasutatakse mehaanilist seadet, peab see olema nõuetekohaselt hooldatud ja reguleeritud. Elektroimmobilisatsiooni ei tohi kasutada.
6. Elektroejakulatsiooni tohib kasutada ainult diagnoosimiseks, kui muud meetodit ei ole võimalik kasutada. Selliste erandlike asjaolude korral tehakse seda veterinaararsti range järelevalve all.

Artikkel 13

1. Kits tuleb hoida puhas.
2. Pidamiskoha osa, millega loom kokku puutub, puhastatakse põhjalikult iga kord pärast tühjendamist ja enne uute loomade sissetoomist ning vajaduse korral desinfitseeritakse. Pidamiskoht, selle sisepinnad ja seadmed tuleb hoida looma seesoleku ajal nõuetekohaselt puhtad.
3. Surnud kits kõrvaldatakse kiiresti ja hügieeninõuete kohaselt kooskõlas riigi õigusaktidega.

Artikkel 14

1. Kui on karta kiskja rünnakut, võetakse ohu võimalikuks vähendamiseks meetmed loomakaitset või ohustatud liikide kaitset käsitlevate riigi seaduste või muude aktide kohaselt.

2. Kui kitse on tarvis märgistada, tehakse seda võimalikult valutult, kasutades selleks mürgitut aerosooli või värvi, tätoveerimist, kõrva sälkamist või elektroonilise seadme implanteerimist, kui see on riigi õigusaktidega lubatud. Kuna kõnealused toimingud võivad looma kahjustada, tohib neid teha ainult kogenud loomakasvataja, kes kasutab selleks töökorras vahendit ega tee neid toiminguid ebasoodsate asjaolude korral, näiteks ajal, kui kärbsed või puugid on aktiivsed.

3. Rühmas peetav kits peab võimaluse korral olema lõastamata. Kitse liikumist ei tohi kehtvalt piirata. Kui kitse on lubatud lühikeseks ajaks ajutiselt lõastada, tohib seda teha ainult juhul, kui ei esine takistusi ega ohtu, et lõõg võib mingil viisil takerduda; kitse ei tohi lõastada ka juhul, kui on koera või muu kiskja rünnaku oht. Tuleb tagada, et lõõg oleks valmistatud sobivast materjalist, nõuetekohaselt asetatud ja reguleeritud, et see oleks loomale mugav ega hõõruks looma. Eriti tuleb hoolt kanda selle eest, et loomale oleks olemas vesi, sööt ja varjualune. Kui on vaja piirata talle liikumist, pannakse ta sulgu, mitte ei lõastata.

Artikkel 15

1. Kitse tohib pügada pädev töötaja viisil, mis tekitab loomale võimalikult vähe kahju või ängistust. Pügamisvahendit puhastatakse ja desinfitseeritakse korrapäraselt, see peab olema täiesti töökorras ning vastama looma suurusele ja vanusele. Kitse teisaldatakse enne pügamist ja pügamise kestel ettevaatlikult, et loomale ei tekiks vigastusi. Pügamisel tekkinud haava tuleb kohe ravida.

2. Villa saamiseks peetavat kitse tuleb pügatakse vähemalt kord aastas. Kitse, keda ei peeta laudas, tohib pügada ainult sobiva ilmaga. Kui pärast pügamist on halb ilm, viiakse pügatud kits siseruumi või kaitstakse sobiva, liibuva ja sooja kattega.

3. Laudas peetava kitse tohib välja viia kaks kuud pärast pügamist, tingimusel et ilm on soodne ning loomale on olemas kaitset pakkuv looduslik või tehistuuletõke.

Artikkel 16

Tara peab olema piisavalt kõrge, et takistada looma põgenemist, ning nõuetekohaselt püstitatud ja hooldatud, et ei tekiks kitse vigastamise ohtu. Okastraati ei tohi kasutada. Võrktara kasutamise korral tuleb tara sageli kontrollida ja pingutada eelkõige sarvilise kitse puhul, et looma võrku takerdumise oht oleks võimalikult väike. Poegimisel on soovitatav võrktara kasutamisest hoiduda ning paigaldada teisaldatav või paikne hõre latt-tara. Elektritara tuleb projekteerida ja

hooldada nii, et sellega kokkupuutest tekkinud ebamugavust tunneks kits ainult hetke. Sarvilise kitse pidamise korral ei tohi kasutada elektrivõrkvara, kui see on loomale ohtlik.

Artikkel 17

Laudas peetavate kitsede puhul määratakse ühele loomale eraldatav ruum, kõigile loomadele ettenähtud üldpindala ja rühma suurus kindlaks vastavalt kitsede vanusele, soole, suurusele ja muudele bioloogilistele omadustele. Sarvilise ja nudistatud kitse tohib panna ühte sulgu ainult juhul, kui nad on koos kasvanud. Intensiivloomakasvatussüsteemi kasutamise korral peetakse täiskasvanud isaslooma vähemalt paaritushooajal üksikuna, kuid ta peab teisi kitsi nägema.

Artikkel 18

1. Kitse ei tohi aasta ringi laudas pidada. Kui kitse peetakse suurem jagu aastast laudas, peab ta nägema ja kuulma teisi kitsi või muid loomi ning tal peab olema küllaldaselt liikumisruumi. Kits peab saama korrapäraselt väljas viibida.
2. Karjamaa ja tarandiku valiku ja majandamise abil tagatakse, et kits ei puutuks kokku füüsilise, keemilise, parasiitidest põhjustatud ega muu terviseohuga, mida on võimalik vältida, arvesse võetakse ka juurdepääsuteest tulenevat ohtu.
3. Tuleb kasutusele võtta asjakohased ettevaatusabinõud, sealhulgas luua nõuetekohane varjualune, ja tagada, et halb ilm ei mõjutaks kitse heaolu.
4. Kitsedel ei tohi lasta koguneda paika, kus nad võivad lume alla mattuda, võimaluse korral tuleb neid karjatada turvalisemal alal. Kits tuleb õigel ajal ära viia karjamaalt, kus on üleujutuse oht.

Artikkel 19

1. Tuleb hoolt kanda selle eest, et kits saaks iga päev kätte piisava koguse toitvat, hügieeninõuetele vastavat ja tasakaalustatud sööta ning vajaduse korral lisakoguse mineraalaineid. Kõrgeid toitumisnõudeid laktatsiooni ajal, esmajoones intensiivloomakasvatussüsteemis peetava suure piimaanniga kitse puhul, tuleb täita võimalikult täpselt, võttes nõuetekohaselt arvesse asjaolu, et vajadused muutuvad iga-aastase paljunemistsükli kestel.

2. Iga päev tuleb rahuldada kitse bioloogiline vajadus vee järele ning teha talle kättesaadavaks küllaldane kogus nõuetekohase kvaliteediga vett või anda sobiva niiskusesisaldusega sööta või teha mõlemat. Lakteerivale kitsele peab olema püsivalt kättesaadav nõuetekohase kvaliteediga vesi. Allikast, kaevust, jõest, ojast ja tammistatud rajatisest võetud vee sobivust kitsele kontrollitakse.
3. Sööt peab olema meeldiva maitsega. Kui sööt ei ole kitsele püsivalt kättesaadav, peab rühmas peetavate kitsede söötmise korral olema küna nii suur, et kõik kitsed saaksid korraga süüa ega tekiks tarbetut konkurentsi sööda pärast. Seismajäänud või saastunud sööt eemaldatakse künnast enne uue sööda lisamist. Sööda koostist või kogust ei tohi järsult muuta ning kui kitse toit koosneb suurel määral teraviljast, peab ta saama piisavalt koresööta.
4. Kits peab saama küllaldase koguse kiudaineid sisaldavat sööta, eelistatavalt koos koresööda ja okstega, millel on lehed küljes. Karjamaal peab olema mitmesuguseid taimi, et kitsele oleks tagatud vajalik koresööda ja mineraalide kogus. Kui karjamaa on kehv või kui ilm on halb, antakse kitsele lisa sööta.
5. Kits ei tohi ligi pääseda mürgisele põõsale, puule ega taimele.

Artikkel 20

Päeval peab nii loomulik kui ka kunstlik valgustus laudas võimaldama kitsel teisi loomi selgesti näha ja olla ise nähtav.

Artikkel 21

Hoonet, kus kitse peetakse, õhutatakse nõuetekohaselt kas loomulikul või kunstlikul viisil, et vältida kõrget õhuniiskust, kondenseerumist ja tõmbetuult. Õhk peab vahetuma nii kiiresti, et loomal oleks kerge hingata, et see eemaldaks ülemäärase soojuse, niiskuse ja mürgised gaasid ning muudaks minimaalseks tolmu toime.

Artikkel 22

1. Seadmed, nende hulgas lüpsiseadme, ventilaatori, kütte- ja valgustusseade, peavad olema puhtad ja töökorras ning neid kontrollitakse iga päev. Kontrollseadet kontrollitakse tuleb iga päev. Tulekustutit ja -häiresüsteemi kontrollitakse ja katsetatakse korrapäraselt. Loomakasvataja

tagab, et elektri- või mehaanilise rikke korral võetakse viivitamata tarvitusele abinõud, et ära hoida looma kannatusi.

2. Automaatseadmes peab olema töökorras tõrkekindel seadis ning juhul, kui automaatseadme oleneb kitse elu, paigaldatakse ka häiresüsteem, mis teatab loomakasvatajale automaatseadme rikkest. Häiresüsteemi katsetatakse korrapäraselt. Rike kõrvaldatakse viivitamata või võetakse alternatiivmeetmed kitse tervise ja heaolu kaitseks.

3. Võrgupingel töötav elektriseade peab olema kitsesele kättesaamatu, korralikult isoleeritud, näriliste eest kaitstud ja nõuetekohaselt maandatud.

Artikkel 23

Kui tehakse muudatusi, mis hõlmavad varasemast keerulisema või täiuslikuma seadme paigaldamist, võetakse arvesse looma heaolu. Loomakasvatussüsteem, mille puhul tuleb rangelt kontrollida keskkonnakaitse taset, võetakse kasutusele ainult juhul, kui on olemas nii loomakasvatuse kui ka seadmete kasutamise kogemusega kohusetundlikud töötajad.

Artikkel 24

Kui kitse peetakse laudas, peab loomakasvatajal olema varem koostatud kava hädaolukorras, näiteks üleujutuse, voolukatkestuse või automaatseadmete rikke korral toimimiseks.

Loomakasvataja tagab, et töötajad oskavad hädaolukorras asjakohaselt tegutseda. Töötajate hulgas peab alati olema vähemalt üks isik, kes võtab vajalikud meetmed.

Tiinus ja poegimine

Artikkel 25

1. Tiinuse lõppjärgus koheldakse kitse eriti hoolikalt, et mitte põhjustada enneaegset poegimist ning sellest tingitud stressi ja vigastusi.

2. Tuleb hoolikalt tagada, et tiinel ja imetaval kitsel oleks küllaldaselt sööta, et nende tervis ja füüsiline seisund püsiks korras ning et tall oleks terve. See on eriti oluline tiinuse viimastel nädalatel, kui söötmist tuleb hoolikalt reguleerida, et ei tekiks tiinusest tingitud tokseemiat.

Artikkel 26

1. Loomakasvataja peab ära tundma raske poegimise tunnused ning suutma nendega toime tulla või peab tal olema võimalus kasutada eksperdi abi. Poegimisel pööratakse erilist tähelepanu hügieenile ning sellele, et oleks olemas küllaldane kogus nõuetekohase kvaliteediga vett, desinfektsioonivahendit ning poegimisel kasutatavat määrdeainet. Kui kasutatakse poegimisala, peab sellele olema vaba juurdepääs. Selleks et vältida nakkuse tekkimist ja tõkestada selle levikut, varutakse piisavalt puhast allapanu ning tagatakse, et poegimissulgu puhastatakse ja desinfitseeritakse korrapäraselt. Nabaväät desinfitseeritakse vajaduse korral. Surnud tall ja eraldunud platsenta eemaldatakse viivitamata ning kõrvaldatakse hügieenilisel viisil kooskõlas riigi õigusaktidega. Tuleb uurida suremuse põhjusi.
2. Loomakasvataja peab oskama kasutada elustamisvõtteid. Nõrga talle elustamiseks peab olema käepärast soojendusvõimalus ning hädaolukorra puhuks peab olema sobiv sulg. Loomi tuleb pidevalt jälgida, et talle omaksvõtt oleks tagatud.
3. Vastsündinud tall peab saama kitselt või muust allikast nõuetekohase koguse kehatemperatuuril ternespiima. Kuna sellega on seotud haiguse edasikandumise oht, eriti juhul, kui kasutatakse teisest loomakasvatustevõttest pärit ternespiima, töödeldakse piima asjakohaselt, näiteks kuumutatakse tund aega temperatuuril 56 °C, kuid piima ei tohi mingil juhul üle kuumutada, sest see hävitaks antikehad. Ternespiima antakse talle võimalikult kiiresti, igal juhul nelja tunni jooksul pärast sündi. Hädaolukorras kasutamiseks peab olema hügieeninõuetele vastav varukogus ternespiima.
4. Tehistingimustes kasvatatavale tallele antakse ligikaudu kahe esimese nädala jooksul umbes neli korda päevas piima või sobivat piimaasendajat ning selleks, et soodustada üleminekut tahkele toidule, vähendatakse vedelsöödakogust kolme või nelja nädala jooksul. Piimaga söödetakse talle vähemalt kaheksa esimest elunädalat. Alates esimese elunädala lõpust peab tall saama rohtu või muud värsket kiudsööta ning nõuetekohase kvaliteediga vett. Kui talle kavatsetakse pärast võõrutamist sööta jõusöödaga, harjutatakse teda enne võõrutamist sellega. Automaatsööturi kasutamise korral õpetatakse tall seda kasutama, et ta saaks nõuetekohase koguse sööta. Automaatset piimajooturit puhastatakse korrapäraselt, eelistatavalt iga päev.
5. Talle, keda ei ole ette nähtud kasvama jätta, hooldatakse sama humaanselt kui neid, keda peetakse kasvatamiseks, ning kui ta tuleb tappa, tehakse seda artikli 7 lõike 4 kohaselt.

Lüpsmine

Artikkel 27

1. Selleks et vältida nisavigastusi ja udarapõletikku, pööratakse erilist tähelepanu hügieenile, lüpsivõtetele ja lüpsimasina tõhusale toimimisele. Hea lüpsitava tähendab hoolikat kohtlemist, eelpiima uurimist ning udara täielikust tühjendamisest hoidumist. Enne ja pärast lüpsi rakendatakse hügieenimeetmeid, et vähendada haiguse leviku ohtu.
2. Lakteerivat kitse lüpstakse piimaannist olenevalt küllalt sageli, et udar ei oleks ebamugavalt täitunud.

Fenotüübi või genotüübi muutmine

Artikkel 28

1. Protseduur, mille tulemuseks on kitse koe ulatuslik kaotus või luustruktuuri muutumine või mis põhjustab loomale suurel määral valu ja ängistust, on keelatud.
2. Erandeid lõike 1 alusel sätestatud keeldudest võib teha järgmistel juhtudel:
 - a) üksnes veterinaarsel otstarbel tehtav protseduur looma valu või kannatuste leevendamiseks või tõkestamiseks;
 - b) kõrva märgistamine sälkamise või tätoveerimise teel; külmmärgistamine ja elektroonilise seadme siirdamine identifitseerimise otstarbel;
 - c) kõrva mulgustamine ja sälkamine, nudistamine, sarvede eemaldamine ning vajaduse korral kastreerimine, kui kõnealused protseduurid on riigi õigusaktidega lubatud.
3. Nudistamine on kitsetalle kolju ehituse tõttu raske isegi juhul, kui kasutatakse anesteediat. Kui nudistamine on vajalik, tehakse seda niipea, kui sarvealge on operatsiooni õnnestumist silmas pidades piisaval määral välja kujunenud. Sarvede eemaldamist, keisrilõiget või muul otstarbel kõhuõõne avamist ning kui see on riigi õigusaktidega lubatud, nudistamist ja kastreerimist tohib teha ainult veterinaararst tuimastit kasutades. Kitse kastreerimisest tuleb hoiduda. Muid lõike 2 punktis a nimetatud protseduure tohib teha üksnes veterinaararst või veterinaararsti järelevalve all, kui see on riigi õigusaktidega lubatud.

Artikkel 29

Tõuaretusviisi või tõuaretusprogrammi, mis põhjustab või võib põhjustada loomale kannatusi või vigastusi, ei ole lubatud kasutada.